תורה אור

קא פריק להו בארבעה זוזי הכא נמי לא שנא, ומאן דאסר אמר לך: שדה אחוזה הקדש היא ורחמנא אוקמיה אפדיון, הכא הלואה היא ומיחזי כרבית. אמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא *סתם משכנתא שתא, למאי נפקא מינה *דאי אכיל לה שתא מצי מסלק ליה ואי לא לא מצי מסלק ליה, ואמר רב אשי *אמרו לי סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא דשכונה גביה, למאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא. אמר רבא לית הלכתא לא כשטרי פפונאי ולא כשטרי מחוזנאי ולא כחבירי נרשאי. כשטרי פפונאי *דרב פפא. שטרי מחוזנאי דזקפי ליה לרווחא אקרנא וכתבי ליה בשטרא, מי יימר דהוה רווחא. א"ל מר בר אמימר לרב אשי: אבא עביד הכי וכי אתו לקמיה מהימן להו, א"ל תינח היכא דאיתיה לדידיה, אי שכיב ונפל שטרא קמי יתמי מאי, והוי *כשגגה שיוצא מלפני השליט. ונח נפשיה דאמימר. חבירי נרשאי דכתבי הכי: משכן ליה פלניא ארעיה לפלניא והדר חכרה מיניה. אימת קנאה דאקנייה נהליה, והאידנא דקא כתבי הכי: קנינא מיניה ושהינא כמה (א) עידני, והדר חכרה, בדי שלא תנעול דלת בפני לווין (שפיר דמי) ולאו מלתא היא:

מתני' *אין מושיבין חנוני למחצית שכר ולא יתן מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל. *אין מושיבין תרנגולין למחצה, ואין שמין עגלין וסייחין למחצה אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו, אבל מקבלין עגלין וסייחין למחצה ומגדלין אותן עד שיהו משולשין וחמור עד שתהא טוענת:

גמ' *תנא כפועל בטל מאי כפועל בטל אמר

פריק להו בארבעה זוזי. דהיינו סלע: **הכא נמי לא שנא.** דהא חזינן דהיכא דיורד לספק ונותן מעות סלע לשנה ספק יהיו בה פירות ספק לא יהיו בה פירות הוו זביני מעיקרא ומיפרק בהכי: **סתם לאו פלוגה.** בפדיון תליא מילתא ורחמנא אוקמיה אהאי פדיון ואמר בהכי נפרוק: **דלא מצי מסלק ליה.** כל שנתו ואפילו באתרא דמסלקי: **דשכונה גביה.** אין שכן קרוב ממנו ואם בא הלוה למוכרה אין בבעל מצריה שכן טוב לקנותה כזה: **ערבא דרב פפא.** דאמר לעיל (דף סה:) שכרא לא פסיד כו' לית הלכתא כוותיה כדאמרן מאי חזית דאזלת בתר דידך זיל בתר דידהו: **מחוזנאי.** בני מחוזא: **דזקפי רווחא אקרנא.** שקונים פרגמטיא (ג) לבעלי בתים ונותנין לתגרים למחצית שכר ושמין כך וכך שכר יהיה בהן וזוקפין מחצית שכר עם הקרן וכותבין בשטר פלוני חייב לפלוני כך וכך לזמן פלוני: **וכי אתו לקמיה.** ואמרי ליה לא הוה רווחא מהימן להו: **היכא דאיתיה לדידיה.** אם יהא אביך קיים לזמן הפרעון שהוא חסיד ומאמינם, ומה אם ימות, היורשין יגבו הכל: **חכירי.** המקבל שדה מחבירו בעשרה כורין לשנה בין תעשה הרבה בין תעשה מעט: **חבירי נרשאי.** שהיו בעלי בתים מלוים מעות לעניים על שדותיהן וחוזרים ומוכרים אותם להם בכך וכך כורין לשנה: **אימת קנייה.** מלוה להך שדה דאקנייה נהליה לבעלים בתורת חכירות, ומלא טולא רבית קצוצה שהרי אין תורת בה ואף אם תלקה לא יפסיד מחכירותו כלום: **שהינא כמה עידנין.** ביד המלוה ועשה הוא ואכל בכניסתה, והדר חכרה מיניה: **שפיר דמי.** כדי שלא תנעול דלת דלוין שכן: מה לי עבד בה היום ומה לי מחר: **ולאו מילתא היא.** דאפילו שהייה כמי אסור דרבית גמורה היא, שאין כאן ספק לעושה ואוכל, פעמים שמוליה ואינו טוטל: **מתני' אין מושיבין חנוני למחצית שכר.** לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרים בשוק ארבע סאים בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר *סאה הילך פירות ושב ומכור תמיד והריוח נחלוק ועשמת דמילתא משום דאמרינן לקמן (דף קד:) כך עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון סתם המקבל פרגמטיא למחצית שכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסין וזולה, הלכך הויא פלגא כיון דמיחייב באונסין מלוה הוא אללו שהרי שומא היא אללו במעות כשעבד השוק ודינו ליטול חצי שכר כגלא להתעסק בחצי של בעל הבית שהוא פקדון אללו בשכר המתנת מעות המלוה לפיכך אסור: **אלא אם כן נותן לו שכר עמלו** בחלקו: **אין מושיבין תרנגולין למחצה.** לשום ביצים בדמים לבעל התרנגולת להשיבה עליהם לגדל אפרוחים למחצית שכר, מה שיהיו האפרוחים שוין יותר על דמי הביצים דהואיל וזה מקבל עליו אחריות חצי דמי הביצים אם יתקלקלו או אם ימותו הוי ליה פלגא מלוה שהרי (ג) לישומין עליו בדמים מעכשיו דמיתקבלו במלוה ובפלגא זה מגדל את חצי השני בשכר המתנת מעותיו: **ומזונו.** מזון שהוא מוליה באפרוחים: **ואין שמין עגלים וסייחים למחצה.** עכשיו הן שוין כך וכך קבלם עליך לגדלם שניהם למחצית שכר ולמחצית הפסד אם ימותו: **אבל מקבלים עגלים וסייחים.** קטנים בלא שומא שאם ימותו לא ישלם כלום ואם יחיו יחלקו ביניהם: **לכשיהיו משולשים.** לכשיעמדו על שליש גדילתן שליש שור ושליש סוס אז יחלקו: **וחמור.** מגדלה עד שתהא טוענת משאוי כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה: **גמ' ס"ג תנא כפועל בטל.** ובמתניתין לא גרסינן בטל: **כפועל בטל.** משמע כמה אדם רוצה ליטול ולישב בטל. הלא אין יושב ובטל שהרי מורה להוליך ולהביא פירות לחנות ולמכור ולקבל מעות ולמדוד הפירות:

ונותן לו שכרו כפועל בטל. אי גרס תנא כפועל בטל א"ל לא גרסי' במתני' בטל פירש בקונטרס כפועל בטל מאותה מלאכה דבטל מינה היינו שאם היה עושה תחלה מלאכה כבידה ומרויח הרבה וזאת היא קלה אומדים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו שהוא יותר ממה שנותנין לעשות כי אין אדם מניח מריוח גדול אלא מעט מעט אע"פ שבא לו במורח יותר ולפירושו אתיא מתני' כר' שמעון דאמר נותן לו שכרו משלם ולא כר' מאיר וקשה לפירושו דקאמר בגמ' אבל סיפא דנפיש טרחא אימא לא סגי ליה כפועל בטל והשתא והלא לפי מה שהיה כבידה נוטל יותר ואמאי ס"ד דלא תסגי כפועל בטל ועוד דקתני בתוספתא (פ"ד) המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר נותן לו שכרו כפועל בטל דברי ר"מ [א] משמע דמתני' אתיא כר' מאיר ולכך נראה לפרש כפועל בטל [ב] היינו כיושב ובטל לגמרי והשתא א"ש לריבותא דגמרא ומתניתין אתיא כר' מאיר והא דקאמר בגמ' רבי מאיר בין מרובה בין מועט היינו כלומר בין היה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת לעולם נותן לו כפועל בטל ור"ש אומר נותן לו שכרו משלם שאומדים כמה היה רוצה ליטול וליבטל ממלאכה כבידה שהיה עוסק ויעסוק במלאכה קלה כזו דהיינו טפי מר' מאיר והא דקתני בתוספתא בסיפא בתר מילתיה דרבי מאיר ור' שמעון אומר נותן לו שכרו משלם אבל אינו דומה עושה מלאכה ליושב בטל יושב בחמה ליושב בצל לאו בטל לגמרי אלא מאותה מלאכה החמורה ומיהו לעיל בסוף אלו מציאות (דף לא: ושם) גבי השבת אבידה דקתני נוטל שכרו כפועל בטל נראה כפי' הקונטרס מדפריך התם הא לאו בטל הוא משמע דפריך משום דמשמע ליה ברייתא דקתני כפועל בטל שנותנים לו כמו שירצה פועל ליטב וליבטל לגמרי [ג] לכך נראה לפרש התם הך דמתני' אביי כפועל בטל מאותה מלאכה דבטיל מינה כדפי' בקונטרס ואם תאמר אם כן הוא נוטל שכרו על השבת אבידה והכתוב (ב"ק דף נו.) אמרינן דטעם דשומר אבידה הוי כשומר חנם משום דמאי הנאה קא מטי ליה וע"כ לא קאמרי רבנן טעינה בשכר אלא וי"ל דאין לחוש אם נוטל שכר כיון שעוסק במלאכה אחרת ומפסיד דהא אם היה שם בית דין היה מתנה ליטול כל מה שמפסיד ועכשיו דליכא ב"ד למה לא יטול כל טרחו ונפרכן עד כמה (בכורות דף כט: ושם ד"ה כפועל) כמו דקתני נוטל שכר לדון כפועל בטל התם כמו י"ל כפ"ה כיון שמתבטל ממלאכתו יכול ליטול שכר: **אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו.** הכא לא פריך למיתני כפועל בטל דאין מתבטל להאכילה ולהשקותה אלא רגע אחד ביום אבל חנוני כל עסקו בכך דתניא בתוספתא (פ"ד) המושיב חנוני בחנות אם היה אומן לא יעסוק באומנתו: **אבל מקבלים עגלים וסייחין.** תימה מאי קמ"ל פשיטא כיון דאין מקבל עליו אחריות ולא משום דבעי למיתני ומגדלין אותן עד שיהיו משולשין זה היה יכול להשמיענו ברישא לאחר (ד) שנתן שכרו וי"ל דקמשמע לן דבסתמא אין מקבל עליו שום אחריות ולא הוי עסקא כיון דבתחלה כשקבל עגלים לא שמו אותם אלא לאחר שגדלו ובאין לחלוק השבח אז שמין אותם כמה השביחו והכי קאמר ברישא שמין ובסיפא מקבלין וכששמין בשעת קבלה בכהאי מקבל עליו חצי האחריות כמו בשאר עסקא:

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ז מהלכות מלוה הלכה ב סמג לאוין קצג טור י"ד סי' קעב:

עז ב מיי' פי"ב מהלכות שכנים הלכה ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קעה סעיף נ וטור י"ד סי' קעב:

עח ג ד מיי' פ"ח מהלכות מלוה ולוה הלכה יב סמג לאוין קצג טוש"ע י"ד סי' קעז סעיף כד:

עט ה מיי' שם הלכה טו ועיין בה"מ סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפד סעיף ח וסי' קעז סעיף כ:

פ ו מיי' שם הלכה ט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קעז סעיף ג:

פא ח מיי' שם ופ"ח מהל' שותפין הלכה ה סמג שם וסי' פב טוש"ע שם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כמה עידנים והדר חכרה שפיר דמי כדי שלא תנעול דלת בפני לוין ולאו מלתא היא: (ב) רש"י ד"ה דזקפי וכו' מבעלי בתים: (ג) ד"ה אין מושיבין וכו' שהרי כשהם נשומין עליו: (ד) תוס' ד"ה אבל וכו' שנותן לו שכרו:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה ונותן. משמע דמתני' כו'. נ"ב וכ"כ הרי"ף ועמש"ל וע' במלחמות: [ב] שם כפועל בטל היינו כו'. נ"ב ר"ל שמתנה לו על המלאכה דאצוה ולא על העסק כלל וכ"כ סמ"ג והרא"ש ועתוס' דבכורות כ"ט ב' ד"ה כפועל כו'. אלא הי"ל שמתנין כו' אבל הסוגר מפרש להיפך שנותן לו על העסק ולא על המלאכה דאצוה ועבתוס' שם וכ"ה פי' שם כמות כו' וכן פי' הרשב"א וכ"כ במלחמות שכן עיקר פי' הרי"ף אבל סמ"ג כתב שכרי"ף מפרש כפי' רש"י ומפרש דברי ר"ש כמ"ש תוס' אליבא דר"מ (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' רס"ה ס"ק ג' ו'): [ג] שם לכך נראה כו'. נ"ב ד"ל בבכורות פי' היפוך דהלא מציאות כמו הכא אבל כאן מורי בכן ופי' כפירש"י וע' סמ"ג וכ"כ הטור אבל הרמב"ם וש"ע כתבו כן בכפי' הכא ולענין בכורות כ' כהר"ש וטור ש"ע כפי' תוס' כאן ושם לענין רבית:

מסורת הש"ס

[לקמן עג:]

לקמן קח:

*] הערוך [לעיל סה.]

לעיל לא: בכורות כט: